

Sportovní dvousedadlovka Zobor 1 byla patrně jedinou konstrukcí v tačkovém slova smyslu, vytvořenou za války na území někdejší Československé republiky. Pokud si dovolíme výpůjčku z dobových Slovenských křidel, bylo to zároveň „Prvé na Slovensku skonštruované a vyrobené šport. lietadlo“.

Prapůvod Zoboru najdeme v Benešově Be 550 Bibi, hvězdě Mrázovy firmy na pařížském aerosalonu 1936. Po rozpačitém začátku dosáhla Bibi mnoha sportovních úspěchů, licence byla prodána do Francie a Be 550 držela rovněž přimát prvního choceňského letadla exportovaného do zahraničí. Shodou okolností zůstala i držitelem posledního, v pořadí devátého světového rekordu předválečné choceňské éry.

V roce 1938 byl elegantní dolnoplošník důkladně modernizován na typ Be 555 Superbibi. Zmenšením rozpětí se zvýšila hmotnost na jednotku plochy (plošné zatížení) a náhradou slabého čtyřválce Walter Mikron za výkonnější Minor výrazně vzrostly výkony letounu. Su-

První postavený Zobor 1/1 s poznávací značkou OK-SOA

perbibi se úspěšně uvedla na pařížském aerosalonu 1938, ale objednávka sériových letadel pro Ministerstvo veřejných prací už byla po Mnichovu stornována. Rozestavěná letadla nakonec zachránila zakázka nově vzniklého Slovenského štátu. V létě 1939 tam byly dodány 4 letouny a rok poté ještě další čtveřice, když tam mezitím skončily také dva letouny prototypové. Na rozdíl od pochmurného Protektorátu Čechy a Morava se na Slovensku v průběhu války skutečně spor-

tovně létalo a výrobky někdejší choceňské firmy Beneš-Mráz tvořily nemalou část jeho leteckého parku. V případě Be 555 šlo bezpochyby o nejmodernější sportovní letadla pod Tatrami a za pozornost stojí, že už v září 1939 byla dokonce jako kurýrní nasazena v bojových akcích za tzv. Polské kampaně.

A jak to bylo s jeho slovenským původem? V květnu 1941 byla oficiálně do obchodního rejstříku zapsána firma „Mráz, továrna na lietadla Nitra“. Tím byla zavr-

MRÁZ ZOBOR 1

Ing. PAVEL MARJÁNEK

Výkres PETR KOLMANN

šena téměř dvouletá snaha Ing. Jaroslava Mráze o letecké podnikání na Slovensku, které mělo rozšířit jeho stávající aktivity v oblasti chladírenské techniky. Od počátku měl v hledáčku podstatně větší rybu – nedokončený letecký opravárenský závod v Trenčianských Biskupcích, později známý jako Letecké opravy Trenčín. S hrozbou vážného ohrožení republiky byl i po Mnichovu horečně dokončován a v kritických dnech dělení republiky v březnu 1939 se ještě stále do podniku navázela technologie, kterou se už před Němci nepodařilo zachránit. Sta-

ostřý úhel byl sice aerodynamicky výhodný, ale v čelním pohledu zkresloval výhled a při určitém osvětlení se na něm ještě zrcadlil okolní prostor. V Chocni si ce Zdeněk Rublič rekonstrukci letounu zahájil, ale nebylo mu dopřáno ji dokončit. Jeho nástupce mjr. Ing. Havránek v Nitře neuspěl, a tak továrník Mráz poslal po třech měsících Rubliče do Nitry znovu. Tentokrát na tři dlouhé válečné roky.

Rodící se nový letoun mezitím přišel o svůj kosmopolitní název, ve prospěch ryze slovenského Zobor, což je po neznalé zdejšího místopisu kopec nad Nit-

čeným vzduchem chlazeným invertním čtyřválcem Walter Minor 4 o vzletové výkonnosti 70 kW / 95 k (při otáčkách 2550/min) s pevnou nestavitelnou vrtulí.

Prvý vyrobený letoun zalétal v květnu 1943 rotník let. Jano Kello. Při letových zkouškách nebyly shledány žádné závažnější nedostatky a celá desetikusová série tak byla v průběhu roku 1943 dokončena. Z osmi letounů určených pro Slovenský letecký sbor bylo dodáno o jeden méně. Stroj výt. č. 7 poznávací značky OK-SOG byl odepsán havárií, kterou si nitranský zalétávač rotník Kello dobrovolně a definitivně vyřešil své osobní problémy. Poslední dvě sériová letadla už převzala německá Luftwaffe. Z nových strojů se ale slovenští piloti dlouho netěšili. Slovenská idyla svobodného létání skončila v srpnu 1944 vypuknutím povstání. Po jeho porážce bylo Slovensko obsazeno Němci a nedlouho nato se přes něj přehnala fronta. Vír těchto událostí pohltit i onu jedinečnou oasu, ale spíše skanzen někdejší československé letecké techniky, do kterého byl na poslední chvíli přijat i Zobor. V nepřehledné situaci v Nitře definitivně skončila i výroba Kranichů a v lednu 1945 ji natrvalo opustil i Zdeněk Rublič. Tam ale mimo jiné zahájil i svoji leteckou kariéru a jako jeden z mála konstruktérů oné generace si na Slovensku své představy konfrontoval s realitami vlastním letovým prožitkem. A v nich a v těch pozdějších má pevné místo i nitranský Zobor, který později označil za generální zkoušku na veleúspěšný poválečný typ Sokol. ■

OK-SOG, čili Zobor 1/7, skončil nešťastnou havárií

vebně dokončený, ale prázdný podnik, lákal Mrázovu pozornost a pod slibem vybudování prestižního leteckého průmyslu na Slovensku získal i podporu předsedy vlády Tuky a ministra obrany gen. Čatloše. V Trenčíně nakonec zvítězily jiné zájmy a Mráz coby kompenzaci dostal prostory opuštěného leteckého parku v Nitře. Poznamenejme, že ještě předtím v Berlíně vymohl výjimku ze „Slovensko-německé smlouvy o válečném hospodářství“ z ledna 1940, která leteckou výrobu na Slovensku zakazovala.

Za velmi svízelných podmínek nastoupil do Nitry 8. března 1941 šéfkonstruktér Zdeněk Rublič jako první zaměstnanec a vedoucí výroby. Když v září Nitru opouštěl, pracovala na letecké výrobě už stovka lidí, vyrábějící téměř kompletní křídla pro věttroně Kranich. Zpátky do Chocně si zároveň vzal objednávku a slovenské požadavky na úpravu Be 555 Superbibi. S výkony letounu vcelku panovala spokojenost, ale hlavní připomínky byly k vybavení, uspořádání interiéru a zejména k čelnímu štítku kabiny. Jeho

rou tvořící charakteristickou součást jejího panoramatu. Konstrukční práce proběhly velmi rychle také díky Miloši Mičíkovi, který se stal v konstrukci doslova Rubličovou pravou rukou. Práce na motorovém letadle celý podnik jednotvárně produkující Kranichy velmi oživila a šla rychle dopředu. Rozestavěno bylo rovnou deset strojů a k jejich výrobě byly v převážné míře použity originální přípravky a řada kovových dílů, dopravených z mateřského podniku v Chocni. Základní konstrukce letounu zůstala s výjimkou čelního štítku kabiny zachována. Trup tvořila nosníková poloskořepina potažená překližkou, křídlo bylo dvounosníkové s navlékanými žebry, celé s překližkovým potahem. Účinné odklápěcí vtlakové klapky dovozovaly přistání už na rychlosti 70 km/h. Do centroplánu byl uchycen pečlivě kapotovaný podvozek s olejopneumatickými tlumiči a dvě palivové nádrže po 59 l. Ocasní plochy, kýlovka a vodorovný stabilizátor, byly pevně, spojeny se zadní částí trupu. Letoun byl poháněn osvěd-

HLAVNÍ TECHNICKÉ ÚDAJE

Výrobce: Mráz, továrna na letadla Nitra, postaveno deset kusů.

Rozpětí	10,00 m
Délka	7,03 m
Výška	1,88 m
Nosná plocha	12,00 m ²
Hmotnost prázdného letounu	410 kg
Vzletová hmotnost	700 kg
Max. rychlost u země	225 km/h
Dostup	5000 m
Dolet	1100 km

Uvedené technické údaje byly zveřejněny k prototypovému letounu

Sportovní Zobory byly na Slovensku dokončovány s typickou „choceňskou“ žlutokrémovou barvou na všech plochách, jen rámečky kolem oken kabiny zůstaly v barvě duralu. Na svislé ocasní ploše byla velká vlajka Slovenského štátu a na bocích trupu a na křídle černá poznávací značka. Malá kresba vlevo ukazuje její velikost a umístění shora na vnějších částech křídla, zespodu byla shodná. Jméno a výt. č. letounu mělo místo před kabinou, pod ní byl tovární znak

